

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNE GÖRE MONDROS MÜTAREKESİ'NİN İMZALANMASI SÜRECİ

Safa Furkan KARACAKAYA*

Başvuru:06.10.2018
Kabul: 10.01.2019

Öz

Birinci Dünya Savaşı'na son veren ateşkes anlaşmalarından biri olan Mondros Ateşkes Antlaşması, Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri'ni temsilen İngiltere arasında imzalanmıştır. Bu ateşkesin imzalanmasından önce, Osmanlı Devleti'nden bir heyet ile İtilaf Devletlerini temsilen İngiltere'den bir heyet 27 Ekim'den mütarekenin imzalandığı 30 Ekim'e kadar görüşmeler yapmıştır. Bu çalışmada dört günlük süre boyunca heyetler arasında ateşkes anlaşmasının maddeleri ile ilgili yaşanan tartışmalar incelenmiştir. İnceleme sırasında ana kaynak olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan telgraflar kullanılmış, ayrıca bizzat mütareke görüşmelerine tanıklık edenlerin hatıraları da bu telgraflarla karşılaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mondros, İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı, Ahmet İzzet Paşa, Rauf Bey, Amiral Calthorpe.

The signing process of the Armistice of Mudros According to Ottoman Archive Documents

Abstract

Mudros Armistice is one of the four armistices that end the World War I. It occurred between the Ottoman Empire and the British Empire as she was the representative of Allied Powers. Before an agreement was reached, Ottoman and British committees have discussed the terms of the armistice for four days between 27 October and 30 October. This paper focuses on the negotiations and the discussions about the terms of the armistice. Main sources of this research are the telegrams from the Ottoman Archives. Besides, memoirs from the Ottoman delegates compared with the telegrams to make a comparison.

Keywords: Mudros, Entente States, Ottoman Empire, World War I, Ahmet Izzet Pasha, Rauf Bey, Admiral Calthorpe.

Giriş

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na, savaş başladıktan kısa bir süre sonra, İttifak Devletleri safında katılmış, yaklaşık 4 yıl boyunca savaştıktan sonra, 1918 yılı Ekim ayında İtilaf Devletleri'ne mütareke için başvurmuştur. Bunun sonucunda Mondros'ta bir mütareke imzalanmış ve Osmanlı Devleti

*İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, furkanarakakaya@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5268-6217

savaşta çekilmiş, mütareke maddelerine dayanılarak ülkenin birçok yeri işgal edilmiştir. Bu çalışmada Mondros Mütarekesi maddelerinin İngiliz* ve Osmanlı* heyetleri arasında tartışılması ve anlaşmaya uzanan süreçte yaşananlar incelenecektir¹.

Mondros Mütarekesi maddelerinin Osmanlı ve İngiliz heyetleri arasında tartışılması ve mütarekenin imzalanmasıyla ilgili şimdiye kadar yazılanları özetleyecek olursak ilk olarak Ali Türkgeldi'nin "*Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*" isimli kitabından bahsetmek gerekir². Ali Türkgeldi, Mondros'a giden ve görüşmeleri yapan heyetin kâtibi olduğundan, 1948 yılında yayınladığı bu eser oldukça kıymetlidir. Bu konudaki bir diğer önemli eser ise Mondros'taki Osmanlı heyetinin başkanı olan Rauf Bey'in hatıratıdır. "*Cehennem Değirmeni: Siyasi Hatıralarım*" isimli kitapta Mondros'taki görüşmeler detaylı bir şekilde anlatılmaktadır³. Yusuf Hikmet Bayur tarafından yazılan, "*Türk İnkılabı Tarihi*" serisinin 3. cildinde Mondros Mütarekesi'nin görüşülmesi sürecinden bahsedilmektedir⁴. Bayur kaynak olarak yukarıda bahsedilen Ali Türkgeldi ile Rauf Orbay'ın hatıralarını kullanmıştır. Bu iki önemli hatırat ve Bayur'un temel eserinden başka 1962 yılında Genelkurmay Basımevi tarafından Ankara'da yayınlanan ve Türk İstiklal Harbi serisinin ilk cildi olan, Tevfik Biyıklıoğlu tarafından yazılmış "*Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*" isimli kitabın Mondros'taki müzakereler ile ilgili kısmında da, Ali Türkgeldi'nin kitabından faydalanılmıştır⁵. Yine Selahattin Tansel'in "*Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*"

* Başkanı Amiral Arthur Calthorpe olan heyet Amiral Seymour, Albay Lyons, Binbaşı Dickens ve katip olarak da Teğmen Cormrod'dan oluşmaktaydı.

* Başkanı Rauf Bey olan Osmanlı Heyeti ise Reşat Hikmet Bey, Sadullah Bey ve kâtip olarak da Mehmet Emin Ali Bey'den (Türkgeldi) oluşmaktaydı. Mehmet Emin Ali Bey, 1912-1920 yılları arasında Mabeyn Başkatipliği yapmış olan Ali Fuat Türkgeldi'nin oğludur.

¹Bunlar haricinde Mondros Mütarekesi'ni konu alan fakat içinde Mondros Mütarekesi'nin imzalanması sürecine dair bilgi bulunmayan birçok eser mevcuttur. Bu eserler bu çalışmanın konusu dışında kalmaktadır. Mondros Mütarekesi ve uygulanması hakkında bkz. Mustafa Budak, "Misak-ı Milli'den Lozan'a: İdealden Gerçeğe Türk Dış Politikası, Küre Yayınları, İstanbul 2002, s. 11-16; Zekeriyâ Türkmen, "30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Anlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kuruluş ve Kadrosuna Bir Bakış", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM 11* (11), 2015, s.615-632; Gotthard Jaescke, "Mondros'a Giden Yol", *Bellekten*, Cilt: XXVII, Sayı: 109, Ocak 1964; Abdurrahman Bozkurt, "İtilaf Devletleri'nin İstanbul'da İşgal Yönetimi", ATAM, Ankara 2014; Mustafa Budak, "Mütareke Döneminde İtilaf Devletlerinin Müdahaleleri (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919), *İlmi Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*, 5, 1997, s. 81-105; Selçuk Ural, "*Vilayet-i Şarkîye'de Mondros Mütarekesi'nin Uygulanışı ve İtilaf Devletleri Tarafından Kontrolü*", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2002.

² Ali Türkgeldi, *Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara 1948; Hatırat olarak kaleme alınmış olan bu eserin Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelerin bir kısmını da içermesi, önemini bir kat daha artırmaktadır. Bu belgelerin dipnot verilmeden kullanılması Ali Bey'in yukarıda belirtilen konumu ile açıklanabilir.

³ Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni: Siyasi Hatıralarım*, Emre Yayınları, İstanbul 1993

⁴ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt:3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983

⁵ Tevfik Biyıklıoğlu, *Türk İstiklal Harbi -I: Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1962; Ali Türkgeldi'nin kullandığı belgelerin ayrılarını kullanılmış fakat bir dipnot verilmemiştir. Sadece Osmanlı heyetine verilen 8 maddelik talimat metni başlığında "Hariciye

kitabının 1. cildinde Mondros'ta gerçekleştirilen görüşmeler, Ali Türkgeldi ve Tefvik Bıyıklıoğlu'nun eserleri kaynak kullanılarak anlatılmaktadır⁶. Bu kitaplar, Mondros Mütarekesi'nin müzakereleri ile ilgili bilgi içeren temel eserlerdir. Bunların yanında, yine Mondros Mütarekesi'nin müzakere süreci ile ilgili yazılmış makaleler de bulunmaktadır.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanma süreci ile ilgili olarak yazılmış makalelerden birisi İhsan Şerif Kaymaz tarafından yazılan "*Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili*" isimli makaledir⁷. Bu makalede yazar, Ali Türkgeldi'nin kitabından, Rauf Orbay'ın hatıralarından ve yanında Tefvik Bıyıklıoğlu'nun eserinden faydalanmıştır. Aynı zamanda konu ile ilgili İngiliz arşiv belgelerinden ve Gwynne Dyer'in "*The Turkish Armistice of 1918: 1. The Turkish Decision for a Separate Peace*" ile "*The Turkish Armistice of 1918: 2. The Armistice Negotiations of Moudros*" isimli makalelerinden de faydalanmıştır⁸. Bu makale konu ile ilgili yapılmış en kapsamlı araştırma olmasına rağmen, çalışmada kullanılan Türkçe kaynaklar hatıra niteliğindedir ve arşiv belgeleri kullanılmamıştır. Bu konudaki diğer önemli bir makale ise Hakan Bacanlı tarafından yazılmış olan "*Osmanlı Devleti İçin Savaşın Sonu: Ateşkes Süreci ve Mondros Mütarekesi*" isimli makaledir⁹. Bu makalede de heyetler arasındaki görüşmeler yukarıda bahsedilen iki hatıradan faydalanılarak anlatılmıştır.

Yukarıda anlatılanlardan yola çıkarak Mondros'ta Osmanlı heyetiyle İngiliz heyeti arasında gerçekleşen görüşmelere dair yapılan çalışmalarda bugüne kadar Türk tarafı iki kaynaktan faydalanmıştır. Osmanlı heyetinin görüşmeler sırasında İstanbul ile haberleştiği telgraflar sadece bu hatıralarda yer aldığı kadarıyla bilinmiştir.

Bu çalışmada, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Hariciye Nezareti Siyasi Kalemi (HR. SYS.) katalogundaki 2563/1, 2563/2 ve 2563/3 dosya numarasıyla kayıtlı arşiv belgeleri temel kaynak olarak kullanılmıştır. Bu belgeler, Mondros'a giden heyetin yola çıktığı andan, Mondros Mütarekesi'nin

Vekaleti Arşivi, dosya no: 28" ve 27 Ekim 1918'de Mondros'ta Osmanlı mütareke heyetine verilen ilk İtilaf Mütarekename projesi başlıklı tabloda " Dışişleri Bakanlığı Arşivi, dosya no: 28" dipnotları kullanılmıştır. Bu bilgi ise Ali Türkgeldi'nin eserinde bulunmaktadır.

⁶ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya kadar -I*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1973.

⁷ İhsan Şerif Kaymaz, "Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili", *21.Yüzyıl Dergisi*, Sayı:7, Ankara 2008, s. 239-268.

⁸ Gwynne Dyer, "The Turkish Armistice of 1918: 1. The Turkish Decision for a Separate Peace," *Middle Eastern Studies*, 8 (1972), s. 143-178; Gwynne Dyer, "The Turkish Armistice of 1918: 2. A Lost Opportunity: The Armistice Negotiations of Moudros," *Middle Eastern Studies*, 8 (1972), 313-348. Dyer makalelerinde mütareke müzakerelerinde yaşananları büyük oranda Ali Türkgeldi ve Rauf Orbay'ın hatıralarından faydalanarak anlatmıştır. Yazar, İngilizler tarafından görüşmelerin kelimesi kelimesine tutulan notlarının, görüşmelerin büyük oranda Fransızca yürütülmesi ve o notları tutan kişinin Fransızca bilmemesi sebebiyle daha az bilgi içerdiğini belirtmektedir.

⁹ Hakan Bacanlı, "Osmanlı Devleti için Savaşın Sonu: Ateşkes Süreci ve Mondros Mütarekesi", *Savaş Tarihi Araştırmaları Uluslararası Kongresi*, 100. Yılında 1. Dünya Savaşı ve Mirası Bildiriler Kitabı, Çanakkale 2015.

heyet tarafından imzalanıp İzmir'e geri dönüşüne kadar geçen sürede İstanbul'daki Sadrazam İzzet Paşa ile olan yazışmalarını içermektedir. Mondros'a gidecek Osmanlı heyetinin seçilmesi ve bu sırada yaşanan tartışmalar bu çalışmaya dâhil edilmemiştir. Hatıralarda yer alan Osmanlı heyetine verilen sekiz maddelik talimat konusu da çalışmanın dışında tutulmuştur.

1. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşındaki Durumu ve Mütareke İstemesine Uzanan Süreç

Osmanlı Devleti yöneticileri Birinci Dünya savaşı başlangıcında kendi toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumak amacıyla devletin bir müttefike ihtiyacı olduğunu biliyorlardı ve bunun için öncelikle İtilaf Devletleri nezdinde teşebbüste bulunmuşlardır¹⁰. Bu meyanda İngiltere ile olan sorunları çözüp bir ittifak için ortak zemin bulmak amacıyla İbrahim Hakkı Paşa, hükümet tarafından İngiltere'ye gönderilmiştir. Balkan Savaşları sırasında alınan borçlarla ilgili sorunları çözmek ve yine ittifak için ortak bir zemin bulmak amacıyla Cavit Bey Fransa'ya gönderilmiştir¹¹. Bu görüşmelerin sonuçsuz kalması üzerine ise Osmanlı Devleti yönünü Almanya'ya çevirmiştir¹². 2 Ağustos 1914'te Almanya ile gizli anlaşma imzalanmasından sonra da diğer ülkelerle anlaşma imzalanması için çalışmalar devam etmiş, 5 Ağustos'ta Enver Paşa, Rusya'ya 10 senelik bir savunma işbirliği öngören anlaşma teklifi sunmuştur. Yine 20-22 Ağustos'ta Cemal Paşa, İngiltere'ye müttefiklik teklifini yenilemiş, fakat aldığı olumsuz cevap değişmemiştir¹³. Almanya'nın müttefiki olarak savaşa giren Osmanlı Devleti, birçok cephede savaşmış, hem müttefiklerine yardım etmiş hem de kendi topraklarını korumak için birbirinden çok uzak cephelerde mücadele vermiştir. 1918 yılı Ekim ayına gelindiğinde ise savaş yorgunu olan Osmanlı Devleti'nin Güney Cephesi de İngiltere tarafından aşılış, Suriye ve Irak'ın büyük bölümü dâhil bir çok toprak parçası elden çıkmıştı. Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Bulgaristan'ın da yenilgiyi kabul ederek savaştan çekilmesinin ardından, savaşı sürdürmek için gerekli malzemelerin geldiği Almanya ile kara bağlantısı kesilen Osmanlı Devleti de ateşkes istemek zorunda kalmıştır. Ateşkes yapılabilmesi için İttihat ve Terakki hükümeti istifa etmiş, Ahmet İzzet Paşa sadrazamlığında yeni bir hükümet kurulmuştur. Yeni kurulan hükümet Kut'ül Amare'de esir düşmüş olan İngiliz General Townsend'i aracı olarak kullanarak İngiltere ile bir mütareke imzalamayı düşünmüştür¹⁴. General Townsend'in bu konudaki girişimleri

¹⁰ Ali Kaşıyüğun, *Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2015, s. 604.

¹¹ *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1*, Atatürk Araştırma Merkezi, Divan Yayıncılık, Ankara 2000, s. 74.

¹² Kaşıyüğun, a.g.e s. 604.

¹³ *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1*, s. 76

¹⁴ Charles V.F. Townsend, "Esir İngiliz Generalin Kaleminden Kut'ül Amare Zaferi, Irak Seferi ve Esaret", Sad. Recep Ahışalı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007, s. 643-659. General Townsend hatıratında bu sürecin nasıl gerçekleştiğini kimlerle ve nasıl irtibat kurduğunu ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.

başarılı olmuş ve mütareke imzalanması için görüşmelere başlanması İngiltere tarafından kabul edilmiştir¹⁵. Bulgaristan'ın savaştan çekilmesinin ardından Osmanlı Devleti'nin benzer bir yol izleyebileceğini düşünen İngiltere, Ekim ayı başlarında Türkiye ile yapılması muhtemel bir mütareke için şartları belirleyen bir taslak oluşturmuştur¹⁶. Ekim ayı boyunca İtilaf Devletleri arasındaki görüşmeler bu ana taslak metin üzerinden sürmüştür, 22 Ekim'deki Savaş Kabinesi toplantısında, taslağın son hali Amiral Calthorpe'a iletilmiştir¹⁷. Mondros'ta Osmanlı Heyeti'nin önüne gelen mütareke şartları bunlardır.

2. Mondros'a Gidiş

24 Ekim 1918 günü akşamı İstanbul'dan ayrılan Osmanlı heyetinden İstanbul'a ulaşan ilk telgraf 25 Ekim tarihidir. Bu telgrafta heyetin İzmir'e vardığı, ertesi gün Midilli'ye doğru yola çıkılacağı, burada bekleyen İngiliz zırhlısıyla Mondros'a gidilip orada amiralle buluşulacağı bildirilmiştir¹⁸. 26 Ekim tarihinde gönderilen ikinci telgrafta Midilli yoluyla Limni'ye hareket edildiği¹⁹, aynı gün gönderilen 3 numaralı telgrafta akşam 9:00'da Mondros'a varıldığı, müzakereye Fransız ve İtalyanlar adına da İngilizlerin katılacağına öğrenildiği ve ertesi gün sabah 9'da müzakereye başlanacağı haber verilmiştir²⁰.

Buraya kadar olan gelişmeleri giriş kısmında bahsettiğimiz kaynaklarla karşılaştırmak gerekirse Rauf Orbay'ın hatıralarında, heyetin 26 Ekim akşamı saat 10:00'da Mondros'a vardığı belirtilmiş ve amiralin heyeti sıcak bir şekilde karşıladığı eklenmiştir. Ayrıca müzakerelerin ertesi gün saat 9'da başlamasının kararlaştırıldığı belirtilmiştir. Bunlara ek olarak bir de müzakerelerin hızlı tamamlanabilmesi için müzakerelere başlamadan önce amiral ile özel bir görüşme gerçekleştirdiği bilgisi verilmiştir²¹.

Ali Türkgeldi'nin eserinde ise Osmanlı Heyeti'nin 24 Ekim Perşembe günü gece yarısı "Peykişevket" torpido kruvazörüyle İstanbul'dan hareket ettiği ve Bandırma'ya gittiği, oradan da trenle İzmir'e ulaştığı yazmaktadır. Bundan sonra ise heyetin 26 Ekim'de "Muzaffer" römorkörü ile İzmir'den hareket ettiği, Midilli'ye doğru giderken yolda bir İngiliz harp gemisine geçtiği ve aynı gün akşam saat 9'da Mondros'a vardığı belirtilmiştir²². Ayrıca Rauf Bey'in

¹⁵ Bacanlı, *a.g.m* s. 356.

¹⁶ Taslağın ayrıntıları ve taslaktaki maddeler için bkz. Tolga Başak, "Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi ve Uygulama Günlüğü" (30 Ekim-30 Kasım 1918), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 85-93.

¹⁷ Tolga Başak, *a.g.e.*, s.129.

¹⁸ Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 25 Ekim 1918 tarihli ve 1 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 1-1.

¹⁹ Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 26 Ekim 1918 tarihli ve 3 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 1-5.

²⁰ Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 26 Ekim 1918 tarihli ve 4 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 1-7.

²¹ Orbay, *a.g.e.*, s. 89, 90.

²²Türkgeldi, *a.g.e.*, s. 31, 32.

hatıratında yer aldığı gibi burada da Mondros'a varıldıktan sonra Rauf Bey'in Amiral ile özel bir görüşme yaptığı yer almaktadır.

Mondros'a gidiş konusunda arşiv belgelerinde bulunan bilgiler ile hatıralarda yer alan bilgilerin uyduğu anlaşılmaktadır. Sadece Rauf Orbay'ın hatıratındaki varış saati ile belgelerdeki ve Ali Türkgeldi'nin hatıratındaki varış saatinin birbirinden farklı olduğu, bunun haricinde belgelerde, Rauf Bey'in Amiral Calthorpe ile müzakereler başlamadan önce bir görüşme yaptığına dair, İstanbul'a gönderilen ilk 3 telgrafta bilgi verilmemişken, hatıralardan böyle bir durumun olduğunu öğrenilmektedir.

3. Müzakerelerin Başlaması ve İtilaf Devletleri'nin İlk Mütareke Taslağı

İlk bölümde bahsedilen Amiral Calthorpe ile Rauf Bey arasındaki özel görüşmenin gerçekleştiği, 26 Ekim'de gönderilmiş olan bir başka telgraftan dolayı olarak teyit edilebilmektedir. Bu telgrafta Rauf Bey, elinde Sadrazam'a verilmek üzere İngiltere hükümeti tarafından yazılmış bir mektup bulunduğunu, mektubun içeriğinin daha öncekilerle aynı olduğunu ve acilen göndereceğini bildirmiştir²³.

Bundan sonraki ilk telgrafta heyetteki bütün isimlerin imzaları bulunmaktadır. Görüşmeler başladıktan sonra ve 27 Ekim tarihinde gönderilmiş olan bu telgrafta, Yavuz'un Osmanlı sancağı altında İtilaf Devletleri ile savaşmış olması ve tekrar Karadeniz'e çıkıp istenmeyen olaylara neden olabileceği gibi nedenlerle Alman mürettebattan arındırılarak kısmen Osmanlı mürettebatıyla doldurulmasının istendiği bildirilmiştir. Bunun yanında geminin bir Osmanlı limanına çekilerek top ve kamalarıyla birlikte bir takım makine aksamının da sökülerek hareket edemez hale getirilmesinin istendiği ve bunun memleketin selameti için gerekli olduğu bildirilmiştir. Gemiden ayrılacak Alman mürettebatın ise serbestçe memleketlerine gitmelerine izin verileceğinin anlaşıldığı eklenmiş, telgrafın sonunda ise bu hususun temin edilip edilemeyeceğinin acil olarak kendilerine bildirilmesi istenmiştir²⁴.

Aynı gün gönderilen 6 numaralı telgrafta İtilaf Devletleri'nin müzakere şartlarının hepsinin gönderildiği, müzakere sonuçlarının da peyderpey yazılacağı bildirilmiştir. Telgrafla İstanbul'a gönderilen mütareke teklifi şöyledir:

Madde-1 Karadeniz'e geçiş için Çanakkale ve Karadeniz boğazlarının açılacağı, Çanakkale ve Karadeniz istihkamlarının müttefikler tarafından işgal edileceği,

²³ Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 26 Ekim 1918 tarihli ve 2 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563 / 1-3.

²⁴ Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 27 Ekim 1918 tarihli ve 5 numaralı telgraf, B.O.A. HR.SYS. 2563/ 1-9.

Madde-2 Osmanlı sularındaki torpil tarlalarının tamamı ile torpido ve kovan mevzilerinin ve diğer engellerin yerlerinin gösterileceği, bunları taramak ve kaldırmak için yardım talep edildiği zaman bu yardımın verileceği,

Madde-3 Karadeniz'deki torpil mevkiileri hakkında bilgi verileceği,

Madde-4 İtilaf Devletleri'ne mensup harp esirleri ile Ermeni esirleri ve tutuklu Ermenilerin İstanbul'da toplanacakları ve kayıtsız şartsız İtilaf hükümetlerine teslim edilecekleri,

Madde-5 Sınırların korunması ve iç asayişin sağlanmasında kullanılacak askerlerden geri kalanının derhal terhis edileceği, (miktarının daha sonra itilaf hükümetleri tarafından belirleneceği)

Madde-6 Osmanlı sularında veya Osmanlı kuvvetleri tarafından işgal edilen sularda bulunan bütün harp gemilerinin teslim edileceği ve gösterilen liman veya limanlarda enterne edilecekleri

Madde-7 Mühim sevkü'l-ceyş (askeri birliklerin sevk edilmesi, geri çekilmesi) noktalarının İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecekleri,

Madde-8 Şu anda Osmanlı işgali altında bulunan bütün liman ve demir mahallerinden İtilafa ait gemilerin yararlanacağı ve İtilafla savaş halinde bulunan devletlere karşı kapalı tutulacağı,

Madde-9 İstanbul ve bütün Osmanlı limanlarında bulunan tersanelerin İtilaf Devletleri'ne ait gemilerin tamirati için kullanılacağı,

Madde-10 Toros tünellerinin işgal edileceği,

Madde-11 İran'ın kuzey-Batı kısmında ve Kafkasya'da bulunan Osmanlı kuvvetlerinin derhal savaş öncesi sınırlara çekileceği,

Madde-12 Telsiz, telgraf ve kabloların İtilaf memurları tarafından idare edileceği,

Madde-13 Bahri, askeri ve ticari araç ve vasıtaların tahribinin önleneyeceği,

Madde-14 Kömür, yakacak malzeme ve bahri levazımın Türkiye kaynaklarından karşılanacağı,

Madde-15 Bütün sınır çizgilerinin İtilaf denetleme memurları tarafından belirleneceği, buna Kafkasya'da Osmanlı işgalinde bulunan yerlerin de dahil olduğu, buraların ayrıca serbest ve tam olarak İtilaf Devletleri memurlarının emrine verileceği, bu maddeye Batum ve Bakü'nün de İtilaf Devletleri tarafından işgalinin dahil olduğu,

Madde-16 Hicaz, Asir, Yemen, Suriye, Kilikya ve Irak'ta bulunan kuvvetlerin en yakın İtilaf kumandanlarına veya Arap temsilcilerine teslim olmaları,

Madde-17 Trablus ve Bingazi'de bulunan Osmanlı zabitlerinin en yakın İtalyan garnizonuna teslim olmaları,

Madde-18 Trablus, Bingazi ve Mısırata'da işgal edilen limanların en yakın İtilaf garnizonuna teslim edileceği,

Madde-19 Alman, Avusturya bahri, berri, sivil memurların ve bu ülkeler vatandaşlarının en yakın İngiliz ve Müttefikleri kumandanlarına teslimi,

Madde-20 Osmanlı kuvvetlerinin teçhizat, silah, cephane ve nakliyesi hakkında verilecek emirlere uyması,

Madde-21 Erzak ve levazımın İtilaf zabitleri tarafından denetleneceği,

Madde-22 Osmanlı harp esirlerinin İtilaf Devletleri tarafından muhafaza edileceği,

Madde-23 Osmanlı Hükümeti'nin İttifak Devletleri hükümetleriyle ilişkiyi kesmeye mecbur olduğu,

Madde-24 1- Ermeni Vilayat-ı Sittesi'nde huzursuzluk olduğunda bu vilayetlerin İtilaf Devletleri tarafından işgali hakkının bulunacağı,

2- 7. , 10. ve 15. maddelere ilaveten Sis, Haçın, Zeytun ve Antep'in işgali hususları bildirilmiştir²⁵.

Bu konuda Rauf Bey'in hatıratında ilk toplantıda amiral tarafından yukarıda açıklanan maddelerin okunduğunu ve ondan sonra müzakereye başlandığı belirtilmektedir.

Müzakereye başlamadan önce Amiral Calthope ve Amiral Seymour ile özel olarak görüştüğünü belirten Rauf Bey, iki amiralin de kendisini 1 saate yakın bir süre boyunca sessizlik içinde dinlediklerini belirtmiştir. Toplantı salonuna geçildikten sonra ise müzakereye yetkili olduğuna dair belgelerin karşılıklı olarak sunulduğunu, İngilizlerinkinin bir kopyası Sadrazam'a da gönderilmiş olduğunun söylendiğini, daha sonra ise amiralin mütareke yapmak için 4 esaslı teklifte bulunduğunu belirtmiştir. Bu ilk 4 maddenin kabul edilmesi halinde diğer maddelerin müzakereye başlanabileceğinin amiral tarafından söylendiği, Rauf Bey ise cevaben, bütün maddeleri görmeden ilk 4 maddenin kabul edilemeyeceğini söylediğini belirtmiştir²⁶.

Ali Türkgeldi'nin hatıratında ise 27 Ekim sabahı müzakerelerin başladığı ve hemen ilk oturumda maddelerin tartışıldığı, maddeler okunurken Osmanlı

²⁵ Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 27 Ekim 1918 tarihli ve 6 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 2-1.

²⁶Orbay, *a.g.e.*, s. 92-95.

heyetinin maddeler hakkındaki görüşlerini bildirdiği ve amiral ile karşılıklı olarak müzakere edildiği yazmaktadır²⁷.

4. İtilaf Devletleri Tarafından Verilen Taslak Üzerinde Tartışmalar

27 Ekim'de Osmanlı Heyeti tarafından İstanbul'a gönderilen 6 numaralı telgrafta İtilaf Devletleri'nin mütareke şartları bildirilmişti. Yine 27 Ekim'de gönderilen 7 numaralı telgrafta ise müzakereler ve gelinen durum hakkında bilgi verilmiştir. Mütareke maddeleri üzerinde uzun uzadıya müzakere edildiği, öğleden sonraki ikinci oturumda İngiliz amiralinin Fransız amiralinin aldığı gizli bir mektubu gösterdiği ve bu mektupta Fransızların da müzakereye katılmak istediklerinin yazılı olduğu bildirilmiştir. Heyetin bu duruma karşılık olarak ise sadece İngiliz amirali ile müzakereye yetkili olduğu cevabını verdiği, İngiliz amiralinin ise diğer müttefiklerin müzakereye katılmasından önce müzakerelerin bitmesinin Osmanlı Devleti açısından daha faydalı olacağını söylediği eklenmiştir. Telgrafın geri kalan bölümünde maddeler üzerinde yapılan tartışmalar ve alınan sonuçlar yer almaktadır. Amiral Calthorpe'un 1'den 4'e kadar olan maddelerin aynen kabulünü istediği, diğer maddelerde ise Osmanlı Devleti lehine bazı küçük değişiklikler yapılabileceğini söylediği, 1. maddedeki İstanbul ve Çanakkale istihkamlarının Fransız ve İngilizler tarafından işgal olunmasını ve buna Yunan ve İtalyanların iştirak ettirilmemesini kendi hükümetine ısrarla tavsiye edeceğini söylediği, bu 4 madde aynen kabul edilmedikçe mütarekenin imzalanmasının mümkün olmadığını eklediği bildirilmiştir.

Diğer maddeler hakkında yapılan ısrarlara ve esasen Osmanlı tarafının haklı olduğunun kabul edilmesine rağmen, sadece bazı değişikliklerin yapılabileceğinin anlaşıldığı ve bunların da İngiliz amirali tarafından kabul edildiği, fakat bunları hükümetine onaylatılıp onaylatamayacağını meçhul olduğu bildirilmiştir. 5. maddeden itibaren maddeler üzerindeki tartışmalar telgrafta İstanbul'a aktarılmıştır.

Madde-5 Osmanlı ordusunun derhal terhisi bahsinden sonra "Osmanlı Hükümeti'ne danışıldıktan sonra miktarı İtilaf Devletleri tarafından belirlenecektir" şeklinde değiştirileceği,

Madde-6 Polis veya buna benzeyen hizmetler için gerekli ufak gemiler harici gemilerin Osmanlı limanlarında enterne edilmeleri, buna sabah ki telgrafta belirtilen Yavuz'un da dâhil olduğu,

Madde-7 Bu madde hakkında İngiliz hükümetinden izahat istendiği,

²⁷Türkgeldi, *a.g.e.*, s. 34-55. Toplantıya İngiliz ve Osmanlı heyetlerinin müzakereye yetkili olduklarına dair belgelerin karşılıklı gösterilmesinden sonra başladığı, amiralin ilk okuyacağı dört maddede değişiklik yapılmadan kabul edilmesi gerektiğini söylediği belirtilmiştir. Amiral ilk maddeyi okuduktan sonra ise Osmanlı heyetinden Rauf ile Sadullah Beylerin hemen itiraz ettiği ve tartışmaların başladığı belirtilmiştir.

Madde-8 Karşılıklı olarak Osmanlı Hükümeti de Karadeniz ve Akdeniz'deki Osmanlı limanlarından ticaret ve askerinin terhisi hususlarında ticaret gemileri vasıtasıyla yararlanabileceği,

Madde-9 İstanbul bahriyesi tabirinden vazgeçilerek İtilaf kuvvetlerinin bütün Osmanlı limanlarında bulunan gemi tamir vasıtalarından istifade edecekleri ve hepsinin yerinde bırakılacağı,

Madde-10 10. maddenin tekrar müzakere edileceği,

Madde-11 İran'ın kuzeybatı kısmı ile Kafkasya'nın bir kısmının tahliye edilmesi için daha önceden emir verildiği, bunun icra edileceği, Kafkasya'nın diğer kısmının ise müttefikler tarafından incelendikten ve boşaltılması teklif edildikten sonra tahliye edileceği,

Madde-12 Hükümet haberleşme telgrafının istisna edilmesine çalışıldığı müzakerelerin henüz sonuçlanmadığı,

Madde-13 Manasız görülerek kabul edilmediği fakat İngilizlerin bu madde üzerinde ısrar ettikleri,

Madde-14 "Türkiye'nin ihtiyacından fazla kalan kısmı İtilaf Devletleri'ne satılacaktır" şeklinde değiştirildiği,

Madde-15 Demiryolları ile ilgili bahiste sadece "memleketin ihtiyacı dikkate alınacaktır" kaydının eklenebildiği,

Bakü için Devlet-i Aliyye'ce İtilaf Devletleri'nin Bakü'yü işgaline itiraz edilmeyeceği şeklinde değiştirildiği ve Batum'un işgalinde ısrar ettikleri,

Madde-16 İngilizlerin Hicaz, Yemen ve Asir'deki kuvvetlerin tesliminde ısrar ettikleri, tahliye teklifine katıyyen muvafakat etmedikleri, Arap temsilcisi tabirinin kaldırıldığı, Suriye, Irak ve Kilikya hakkındaki bahiste buralarda tecrit edilmiş ve geriye çekilmesine imkân olmayan birliklerin teslim olmaları yönünde değiştirildiği,

Madde-17 Heyet tarafından kabul edilmediği ve tekrar müzakere edileceği, Madde-18 İngilizlerin bu maddenin aynen kalmasında ısrar ettiği,

Madde-19 Belli bir süre zarfında memleketlerine dönmeleri esasının kabul ettirildiği bildirilmiştir.

19. maddeden sonraki maddelerin müzakeresine ertesi gün devam edileceği, mütareke maddelerinin İttifak Devletleri'nden birisinin tek başına barış yapması ihtimali ile önceden İtilaf Devletleri arasında kararlaştırıldığı anlaşıldığı ve yapılacak her değişiklik için İtilaf Devletleri arasında uzun müzakere gerekeceğinin İngilizler tarafından söylendiği bildirilmiştir. Değişiklik tekliflerinin kabul edilmemesinin sebebinin bu olduğu eklenmiştir.

Heyet ise ellerindeki talimatlara göre bu şartları kabul etmelerinin mümkün olmadığını Amiral Calthope'a söylediğini hükümete bildirmiştir. Bunun yanında heyet, hükümetten Osmanlı lehine yapılan değişikliklerin İngiliz hükümeti tarafından kabul edilmediği takdirde, mütarekenin ilk verilen taslak halinde kabul edilip edilmeyeceği konusunda bilgi ve yetki istemiştir. Kabul edilmediği takdirde ise müzakereyi kesip geri dönme konusunda yetki istemiştir²⁸.

Rauf Bey hatıralarında ilk günkü görüşmeleri ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Belgelere yansıyan değişikliklerin ne surette gerçekleştirildiği, Rauf Bey'in hatıratında verdiği bilgiler ile daha canlı bir şekilde anlaşılmaktadır.

Rauf Bey, ilk madde konuşulurken istihkamların İtilaf kuvvetleri tarafından işgali bahsinin memleketin asayışı ile ilgili olduğundan kabul edilemeyeceğini söylediğini, buna cevaben Amiral'in ise İtilaf Devletleri'nin savaş halinin gerektirdiklerini düşünmeye mecbur olduklarını söylediğini belirtmiştir. Boğazlardan serbest geçişin ancak buraları ellerinde bulundurlarsa sağlanabileceğini söylediğini de eklemiştir.

Buna cevap olarak Sadullah Bey'in serbest geçiş hakkında her türlü teminatın verilebileceğini ve istihkâmlardaki topların kamaları çıkartılarak bu işin halledilebileceğini, işgalin milletin izzet-i nefsinin incitip, kamuoyunu üzeceğini söylediğini belirtmiştir. Amiralin ise, kamuoyunun bu istihkamlar Almanların elindeyken de bulunduğunu, o zaman problem değilken neden şimdi problem olacağını sorduğunda Rauf Bey, Almanların müttefik sıfatıyla buralarda bulunduğunu, İtilaf Devletleri işgal ederse durumun değişeceğini ve bunun umumi efkarda yapacağı etkiyle asayişin de bozulabileceğini ve kurulmak istenen dostça münasebetleri olumsuz etkileyebileceğini, bu yüzden bu tekliften vazgeçilmesi gerektiğini söylediğini belirtmiştir.

Amiralin ise en sonunda Osmanlı heyetindekileri anladığını, fakat hükümetinin bu maddede ısrar ettiğini, 4 yıl süren savaşta en çok can ve mal kaybını Osmanlı ile mücadelelerde yaşadıklarını ve şimdi barış isteklerine karşılık tekrar savaş halinin oluşmaması için gereken tedbirleri almak zorunda olduklarını söylemiştir.

Meselenin işgalden başka bir yolla çözülmesinin istendiği fakat amiralin tekliflerini değiştirmesinin mümkün olmadığını söylediği belirtilmiştir. Bunun üzerine Rauf Bey'in istihkâmların kimler tarafından işgal edileceği meselesini

²⁸ Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 27 Ekim 1918 tarihli ve 7 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 1-14 ; Kaymaz, *a.g.m* s. 255. Bu noktada İhsan Şerif Kaymaz makalesinde, İngiliz hükümetinde mütareke taslağı hazırlanırken yaşanan görüş ayrılıklarından bahsederek Lloyd-George ve Balfour'un taslaktaki bütün maddelerin değil yalnızca ilk 4 maddenin kabul ettirilmesinde ısrar edilmesini savunduğunu, Lord Curzon'un ise taslaktaki bütün maddelerin şiddetle savunulması taraftarı olduğunu belirtmiştir. Bunun sebebi olarak ise, Almanya ile savaşa devam eden İngiltere'nin acilen boğazların açılmasını istemesi ve diğer maddelerdeki kazanımların sonraya bırakılabilecek şeyler olduğunun düşünülmesi gösterilmiştir.

sorması üzerine amiralin, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunanlıları söylemesine, Rauf Bey İtalyanların ve Yunanların işgale katılmasının memleketin asayişini bozacağı şeklinde cevap verdiğini ve teklifi kabul edemeyeceklerini söylediğini belirtmiştir. Amiralin ise istihkâmların yalnız İngiliz ve Fransızlar tarafından işgali, öteki İtilaf Devletleri'nin de İstanbul'da gemileriyle temsili teklifini sunduğunu fakat bunun da aynı gerekçelerle reddedildiği belirtilmiştir. İki tarafın ortak bir nokta bulamaması üzerine müzakerenin kesilmesi ihtimalinin ortaya çıkmaması için amiralin istihkâmların İtilaf kuvvetleri tarafından işgalinin doğuracağı tehlikeleri hükümetine yazacağını söylediği ve hükümet yine de ısrar ederse işgalin İngiliz askerleri tarafından gerçekleştirilmesini tavsiye edeceğini eklediği belirtilmiştir. Böylece ilk görüşmede ve ilk maddede bir uzlaşmaya varılamadığı ve amiralin hükümetine müracaat etmek zorunda kaldığı belirtilmiştir²⁹.

Görüldüğü üzere 27 Ekim tarihli ve 7 numaralı telgrafla İstanbul'a gönderilen görüşme metinleriyle Rauf Bey'in hatıralarında anlattıkları birbiriyle uyusmaktadır. Bundan sonra İstanbul'a gönderilen ilk telgraf 8 numaralı ve 28 Ekim tarihli'dir. Bu telgrafta maddelerin incelemesinin son bulunduğu, bazı maddelerin şiddetinin azaltılmasından başka bir değişiklik yaptırılmadığı, ayrıntıların ayrıca anlatılacağı bildirilmiştir. Ayrıca İtilaf Devletleri'nin Kilikya'dan kasıtlarının Adana havalisinin olduğunun anlaşıldığı ve bu bölgeden Osmanlı askerlerinin çekilmesini ısrarla talep ettikleri bildirilmiştir. Reşat Hikmet ve Hüseyin Rauf imzalı bu telgrafta amiralin daha fazla müzakere etmenin gereksiz olduğunu söylediği ve mütarekenin bir an önce imzalanmasını istediği bildirilmiş, 7 numaralı telgraf ile istenen emirlerin verilmesinin önemli olduğu belirtilmiştir³⁰. 28 Ekim günü başka bir telgraf gönderilmemiştir.

Rauf Bey hatıralarında, 28 Ekim günü öğleden önce toplantı yapılmamasını, İngiliz heyetinin hükümetiyle görüşmesine bağlamıştır. Kendilerinin ise İstanbul'a gönderdikleri telgraflara cevap alamadıklarını, öğleden sonra başlayan toplantıya bu şartlarda girdiklerini belirtmiştir.

Rauf Bey 28 Ekim günü öğleden sonra gerçekleşen toplantının ne kadar çetin geçtiğini çok canlı bir anlatımla aktarmıştır. Osmanlı heyetinin itiraz ettiği maddelere İngiliz heyetinin sadece şifahi olarak olumlu cevap verdiğini, mütareke maddelerinde değişiklik yapmaya yanaşmadıklarını beyan etmiştir. Buna örnek olarak 7. maddenin tartışılması sırasında amiralin de bu maddeyi okuyunca çıkardığı mananın, bütün Türkiye'yi işgal olduğu, fakat bunun amaçlanmadığını söylediğini belirtmiştir. Rauf Bey'in maddenin bu haliyle kalmasının mensup olduğu hükümetin istifasını ve müzakerelerin kesilmesini gerektireceğini söylemesi üzerine İngiliz heyetinden amiral Seymour'un söze

²⁹ Rauf Orbay, *a.g.e.*, s. 95-98.

³⁰ Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 28 Ekim 1918 tarihli ve 8 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 1-16.

karışıp amaçlarının Türkiye’de her önlerine gelen yeri işgal etmek olmadığını, fakat bir tümen askerinin kendi durumlarını tehlikeye düşürecek şekilde harekete geçmesi halinde hükümeti umursamadan o yeri işgal edeceklerini söylediğini belirtmiştir. Buna cevap olarak böyle bir hareket olursa o zaman mütarekenin zaten bozulacağı ve savaş durumunun oluşacağını söyleyen Rauf Bey en sonunda maddenin son hali gibi düzeltilmesine razı olduklarını belirtmiştir³¹.

Gönderilen 9 numaralı telgraf 29 Ekim tarihidir ve müzakerenin gidişatı ile ilgili bilgiler içermektedir. 28 Ekim’de gerçekleştirilen toplantıda Amiral Calthorpe’un hükümetinden cevap aldığı Çanakkale ve İstanbul istihkâmlarının İngiliz ve Fransızlardan başkası tarafından işgal edilmeyeceğine emin olunabileceği, fakat bununla ilgili maddede bir değişiklik yapılamayacağını söylendiği bildirilmiştir. Ayrıca bu istihkâmlarda bir miktar da olsa Osmanlı askerinin bulundurulmasının kabul edilmeyeceği eklenmiştir. Bu hususta Osmanlı heyetinin tekrar teklifte bulunacağı, fakat başarı ümidinin çok az olduğu bildirilmiştir. İlk 4 maddenin kesin olduğunun defalarca tekrar edildiği eklenmiştir.

Osmanlı heyetinin İstanbul ve İzmir gibi limanlara Yunan zırhlı ve askerlerinin çıkmasını engellemek için, mütarekeden ayrı olarak, bir protokol teklif edecekleri, buna karşın amiralin yazılı bir teminat vereceğinin düşünülmeyeceği bildirilmiştir.

5. Müzakere Sırasında Maddelerin Tartışılması ve Yapılan Değişiklikler

Madde-7 İtilaf Devletlerinin emniyetini tehlikeye düşürecek bir olay olması halinde herhangi bir sevk-ül ceş (askeri öneme sahip) noktasını işgale hakkı olacaktır.

Amiralin bunu hükümete soracağı bildirilmiştir. Ayrıca İstanbul’un bundan istisna tutulmasına gayret ettikleri eklenmiştir.

Madde-10 Toros tünellerinin işgaline dair maddenin aynen kalmasında ısrar edildiği,

Madde-12 "Hükümet telgrafları müstesna olmak üzere" kaydının ilave edilmek suretiyle değiştirildiği,

Madde-13 Maddenin eklenmesinden vazgeçmedikleri,

Madde-15 Osmanlı topraklarındaki demiryollarının kontrolü, Kafkasya’dakilerin ise tamamen İtilaf Devletleri’ne teslimi şeklinde olduğu,

Madde-16 Kilikya’nın Adana muntakası olduğunun izah edildiği, gerek buradaki gerekse Suriye ve Irak’taki Osmanlı kuvvetlerinin teslim olmaları yerine geri çekilmeleri değişikliğinin yaptırılabilirdiğini fakat bunun için de amiralin hükümetinden yetki isteyeceği,

³¹ Rauf Orbay, *a.g.e.*, s. 116.

Madde-17 Trablusgarp ve Bingazi'de bulunan Osmanlı zabitlerinin İtalyanlara teslim olmaları için emir verileceği ve bu emre uymayanlar ile iletişimin kesileceği şeklinde değiştirildiği, Şehzade Fuat Efendi'nin mütarekeden sonra İstanbul'a gelmesi için yardım edeceklerini beyan etmelerine rağmen bu konuda şimdiden bir taahhüt altına girmeye gerek görmedikleri,

Madde-19 Alman, Avusturya bahri, berri ve sivil tebaasından Dersaadet ve civarında bulunanların bir ay zarfında, uzak mevkide bulunanların bir aydan sonra mümkün olduğu kadar kısa zaman zarfında memleketlerine iadeleri suretinde değiştirildiği,

Madde-20 "5. madde gereğince terhis edilecek olan ordu aksamına ait teçhizat, cephane ve nakliyeleri için verilecek emirlere uyulacaktır" şeklinde değiştirmeyi buna karşılık 5. maddenin sonunun da " Osmanlı Hükümeti'ne danışıldıktan sonra miktarı İtilaf Devletleri tarafından belirlenecektir" şeklinde değiştirmeyi teklif ettikleri ve bunda ısrar ettikleri,

Madde-21 Niyetlerinin ne olduğunun İngilizler tarafından dahi açıklanamaması nedeniyle daha sonra görüşülmesine karar verildiği, (açıklama yapmayı kabul ettikleri)

Madde-22 Esnan haricinde olanlarla sivil esirlerin tahliyesi meselesinin İtilaf Devletleri'nce tetkik olunacağı bahsinin ilave edildiği,

Madde-23 Maddede ısrar edildiği,

Madde-24 Amerika ve İngiltere kamuoyu için mecburi görüldüğü ve bu yüzden ısrar edildiği bildirilmiştir³².

Telgrafın devamında müzakerelerin geldiği nokta ve heyetin içinde bulunduğu durum hakkında bilgi verilmiştir. Maruz kalınan mütareke şartlarının gayet ağır ve vaziyetin çok elim olduğu belirtilmekle birlikte aşağıda verecekleri mütalaatın heyet tarafından vatanın selameti için gerekli görüldüğü bildirilmiştir. Mütareke şartlarının İtilaf Devletleri arasında uzun süren müzakereler sonucunda ortaya çıkmış olduğunun anlaşıldığı ve İngiliz amiralinin şu anda bu şartları Osmanlı heyetine imza ettirmeye memur olduğu, Mütareke maddelerinin birlikte incelense de müzakere etmeyi kabul etmediği bildirilmiştir. Her ne kadar verilen izahatlar üzerine, bir takım küçük değişiklikler yapılmışsa da mütareke maddelerinin genel ruhu değiştirilememiştir.

İngiltere hükümetinin değişiklikler konusunda müttetikleri ile yeniden müzakere etmeyi çok mahzurlu gördüğü, bu şartların kabul edilmemesi halinde İngilizlerin heyet ile müzakereyi keseceği ve Osmanlı Heyeti'nin ya mütarekeyi derhal imza etmesi ya da geri dönmesi gerektiği, elde edilebilecek küçük

³² Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 29 Ekim 1918 tarihli ve 9 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 1-18 ; Rauf Orbay, *a.g.e.*, s. 124.

iyileştirmeler gerçekleşmeden hemen mütarekeyi imzalamak veya geri dönmek mecburiyetinin bulunduğu, İngilizler tarafından savaşın devam ettirilmesi durumunda ki, bu durumun çok vahim görüldüğü, zira bunların berren ve bahren İstanbul'a girerlerse ki- bu durumun neredeyse kesin olarak görülebileceği- şart koşacakları mütareke şartlarının ülkenin bağımsızlık ve geleceği adına çok kuşkulu olacağı, halbuki şu anda İngilizlerin bize karşı vaziyetinde bir dereceye kadar ümitli olunabilecek bir samimiyet hissedildiği, amiralin 4 sene boyunca onlarla savaştıktan sonra, mağlup olup ateşkes istenildiğini ve mütareke görüşmelerinin böyle uzun süremeyeceğini söylediği, işi derhal bitirecek şekilde ve tereddüte düşürmeyecek surette bir talimat verilmesi, aksi halde yukarıda belirtilen ultimato maruz kalacakları bildirilmiştir.

7 numaraları telgraf ile belirtilen ilk 4 madde dışında mümkün olan küçük değişiklikler ile yetinerek mütarekeyi derhal imza etmeye ya da derhal geri dönmek mecburiyetinin olduğu ve durumun ancak ertesi gün öğleye kadar idare edilebileceğinin anlaşıldığı bu yüzden gerekli emrin süratle ulaştırılması rica edilmiş, mütarekenin İngiltere tarafından müttefikleri adına da imza edileceği ilave edilmiştir³³.

Bu telgrafta da görüldüğü gibi, Osmanlı heyeti, içinde bulunduğu durumun zorluğunu, İstanbul ile paylaşmış ve kesin bir talimat istemiştir. İstanbul'daki hükümetten ve Sadrazam'dan bu tarihe kadar Osmanlı Heyeti'ne bir cevap gönderilmemiştir. İstanbul'dan Osmanlı Heyeti'ne gelen ilk telgraf 29 Ekim tarihlidir. Bu telgrafta Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, heyetin 7 numaraya kadar olan telgraflarının ellerine ulaştığını, mütareke şartları hakkındaki görüşlerinin yazıldığını belirtmiştir.

Ahmet İzzet Paşa ve İstanbul Hükümeti'nin 29 Ekim 1918 tarihinde Osmanlı heyetine gönderdiği talimatlar şöyledir:

"Madde-1 Kabul edilmiştir. İstihkamların işgali maddesinde istediğiniz tedbirler kabul ettirilemezse İtalyan ve özellikle Yunan askerinin bulunmamasını ve bir de İngiliz ve Fransızlarla birlikte Osmanlı askerinin de bulunmasını temine gayret ediniz.

Madde-2 Kabul edilmiştir. Osmanlı Harbiye Nezareti'nce bilinen her şey gösterilecektir.

Madde-3 Kabul edilmiştir. Karadeniz'de bulunan torpillerin yerleri hakkında Harbiye Nezareti'nde bulunan bilgiler verilecektir.

³³Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 29 Ekim 1918 tarihli ve 9 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 1-18 ; Ali Türkgeldi, *a.g.e.*, s. 55-57, Ali Türkgeldi eserinde, heyet-i Murahhasanın ve hükümetin mütareke ahkâmı hakkındaki nokta-i nazarları başlığında, heyet tarafından gönderilen telgraflardaki açıklamaları olduğu gibi aktarmıştır. Telgraflarda maddelerin tartışılmasının aktarılmasından sonra, heyetin görüşünü belirtmek için yazılan bu açıklamalar, madde tartışmalarından bağımsız olarak ayrı bir başlık altında toplanmıştır.

Madde-4 İtilaf Devletleri'ne mensup harp esirleri teslim edilecektir. Bunların İstanbul'a getirilmeleri zaman alacağından, en yakın yerde bulunan İngiliz birliklerine teslim edilmeleri daha uygun görülmektedir. Kafkasya'da alınmış Ermeni esirler Ermeni hükümetinin müracaatı üzerine tahliye edilmiş olup memleketlerine dönmektedirler. Bütün siyasi mahkumlar serbest bırakıldıklarından Ermeniler hakkında ayrıca bir uygulama yapılmasını ve bunların İtilaf Devletleri'ne teslim edilmelerine bir neden görmüyoruz.

Madde-5 Yapılan değişikliklerle birlikte kabul edilmiştir³⁴.

Madde-6 Yapılan değişikliklerle birlikte kabul edilmiştir³⁵.

Madde-7 Bu madde ile İtilaf Devletleri'nin ne amaçladıklarının açıklanmasını istiyoruz. İstanbul'un herhalde bu maddeden istisna ettirilmesi gereklidir.

Madde-8 Yapılan değişiklikle beraber kabul edilmiştir³⁶. Asayişin bozulmaması adına İtilaf Devletleri gemileri arasında Yunan gemilerinin bulundurulmaması şart koşulmalı ve bunda ısrar edilmelidir.

Madde-9 İstanbul şehrinin askeri işgal altına alınmaması şartıyla barışa kadar bu madde yapılan değişikliklerle beraber kabul edilmiştir.

Madde-10 Bunun için hiçbir sebep bulunmadığından kabul etmiyoruz, müzakere sonucunu bekliyoruz.

Madde-11 Yapılan değişiklikle birlikte kabul edilmiştir³⁷. Ancak 3 vilayetin kesin barışa kadar bizde kalması şartıyla kabul ettirmeye gayret ediniz.

Madde-12 Kabul edilmiştir. Hükümetin haberleşmesinin bundan istisna ettirilmesinde başarılı olacağınızı ümit ederiz.

Madde-13 Kabul edilmiştir.

Madde-14 Yapılan değişikliklerle birlikte kabul edilmiştir³⁸.

Madde-15 Kafkas demiryolları için tekliflerini kabul ediyoruz, diğer demiryolları için bir sebep bulunmadığından bu kısımdan İtilaf Devletlerini vazgeçirmeye gayret ediniz. Bakü hakkındaki tekliflerine ve Batum liman ve müesseselerini işgal etmelerine itiraz etmiyoruz, fakat 11. madde gereğince Batum ile alakamızın kesilmemesini teklif ediniz. Osmanlı Devleti için Bakü petrollerinden bir hisse ayrılmasının beklendiği de hissettirilmelidir.

Madde-16 Yapılan değişikliklerle birlikte kabul edilmiştir³⁹. Bu kuvvetlerin silah ve cephaneleri ile birlikte teslim olmalarını talep ediniz.

³⁴ Bu maddede yapılan değişiklikler için bkz. S.7

³⁵ Bu maddede yapılan değişiklikler için bkz. S.7

³⁶ Bu maddede yapılan değişiklikler için bkz. S.7

³⁷ Bu maddede yapılan değişiklikler için bkz. S.7

³⁸ Bu maddede yapılan değişiklikler için bkz. S.7

³⁹ Bu maddede yapılan değişiklikler için bkz. S.7

Madde-17 Bu kuvvetlerin İngiliz gemileri ile memleketlerine dönmelerini teklif ediyoruz.

Madde-18 Kabul edilmiştir.

Madde-19 Alman ve Avusturya-Macaristan bahri, berri ve sivil memurlarının uygun bir zaman içinde memleketlerine geri gönderilmelerini kabul ediyoruz. Ancak bütün Alman ve Avusturya-Macaristan vatandaşlarının gönderilmesinin birçok müessesenin çalışmasını engelleyeceğinden ve bunun da Osmanlı Devleti'ni zarara uğratacağından, bu müesseselerde çalışanların madde kapsamının dışında bırakılmalarını teklif ediniz.

Madde-20 Bu madde ile ne amaçladıklarının açıklanması istenmelidir.

Madde-21 Bu madde ile istedikleri anlaşamadığından açıklama istenmelidir.

Madde-22 Adalet bunların bir an önce memleketlerine iade edilmelerini gerektirmektedir.

Madde-23 Siyasi münasebetlerin kesilmesi uygundur.

Madde-24 Doğu vilayetlerinde cins ve mezhep fark etmeksizin bütün halkın şimdiye kadar çektiği eziyetlerin azaltılacağı ve durumlarının düzeltileceği bir zamanda elimizdeki bütün vasıtalarla buna çalışılacağı ortadadır. İdareye nezaret üzere bir İngiliz kontrol heyetinin barış anlaşması imzalanuncaya kadar orada bulunması kabul edilebilir. Mütareke şartları arasında 24. madde gibi bir madde bulunması korkulan asayişsizlik ve karışıklıklara meydan vereceği için orada bulunan Müslüman ve gayrimüslim halkın iyiliği için bundan vazgeçilmesi gerekir. Sis, Haçin, Zeytun ve Antep'in de işgaline bir sebep bulunmadığından bundan vazgeçmeleri için gayret ediniz.

6 ve 7 numaralı telgraflarınızda yalnız İngilizlerle mütarekeden bahsedilmekte ise de diğer devletlerin müzakereye katılmaması askeri açıdan mahzurlu olabileceği için mütareke şartlarının İngiltere ve bütün müttefiklerini kapsamaması gerekmektedir. Belirtilen değişiklikleri kabul ettirmek için fevkalade fedakarlık etmenizi ve mümkün olmadığı takdirde de müzakereyi kesmeden önce durumu buraya bildirmenizi rica ederim. Tahmin edileceği üzere bazı maddelerin aynen kabulü bizim için çok kötü sonuçlar doğuracaktır"⁴⁰.

29 Ekim 1918 tarihinde heyetin eline geçen bu telgraf heyet tarafından gönderilen ilk yedi telgrafın cevabı niteliğinde olduğundan 8. ve 9. telgraflarda belirtilen gelişmeler hakkında heyetin istediği cevapları vermekten uzak olup, heyetin artık müzakere etmesinin mümkün olmadığı bir anda yeni taleplerde bulunmasını gerektirecek bir niteliğe de sahiptir.

Bu talimatların Osmanlı Heyeti'ne gönderildiği gün Sadrazam Ahmet İzzet Paşa doğrudan Rauf Bey'e başka bir telgraf daha göndermiştir. Telgrafta heyetin gönderdiği telgrafın ilk 40 grubunun okunmadığı, Yavuz hakkında Almanlar

⁴⁰Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'dan Bahriye Nazırı Rauf Bey'e 29 Ekim 1918 tarihinde gönderilen 1 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 3-1.

nezdinde girişimlerde bulunuluyorsa da, gemiyi kuvvet ile ele geçirme yolunun kan dökülmesine sebep olabileceği belirtilmiştir. Telgrafın devamında heyet ile İstanbul arasındaki iletişimin daha sağlıklı yapılabilmesi adına Çeşme-Sakız kablosunun inşasına süratle başlandığı bildirilmiştir. Mültecilere dokunulmaması hakkında zemin araştırmasında mahzur görülüyorsa bunun hakkında gerekenin yapılması, mütarekenin imzalanmasından sonra asayiş tamamen sağlanana kadar Sabahaddin, Sadık vesair avanesinin ülkeye kabul edilmeyeceği meselesinin kabul ettirilmesi bildirilmiştir⁴¹.

Mütarekenin imzalandığı 30 Ekim gününe kadar heyet ile İstanbul arasındaki iletişim ve bilgi alışverişi bu şekilde olmuştur. 30 Ekim günü ise daha önceki günlerden daha yoğun bir telgraf trafiğine sahne olmuştur. Gerek heyetin gönderdiği telgraflarda belirttiği ultimatın alınması, gerekse İstanbul ile olan iletişimin sorunlu olması bunda önemli rol oynamıştır. 30 Ekim günü heyetin gönderdiği ilk telgrafta devam eden müzakereler ve yapılan değişiklikler ile ilgili bilgiler verilmiştir.

7. maddeden İstanbul'un istisnası hakkında yapılan ısrarlı teşebbüslere amiralin böyle bir niyetleri olmadığı cevabını verdiği ve mütareke müzakereleri uzadığı için her madde hakkında hükümetten cevap beklenmesine müsaade edilmeyeceğini, sonuç olarak bu maddenin böylece kabul edilmesi gerektiğini söylediği ve talimatlarda bu maddede ısrar hakkında izin olmadığından saat 21'e kadar cevap vermek için müsaade alınabildiği bildirilmiştir. Ayrıca Amiral Calthorpe'un Yunan savaş gemilerinin Osmanlı limanlarına gelmemesi için hükümetine yazacağını söylediği bildirilmiştir.

Toros tünellerinin işgalinde ısrar edildiği ve daha fazla vakit geçirilemeyeceğinin anlaşıldığı, 16. maddenin de aynen kabulünde bugün tekrar ısrar edildiği, bununla birlikte İngiltere hükümetinin hakkaniyet ve mantığa aykırı harekette bulunmayacağından emin olduğu bildirilmiştir.

Saat 9'a kadar daha önce bildirilen değişiklikler dahil olmak üzere mütareke imzalanmazsa görüşmenin kesileceği, izahat istenilen maddelerin dahi katiyyen değiştirilmeyeceği ve saat 18'e kadar kesin emir verilmesi istenmiştir⁴².

6. Son Görüşmeler ve Mütarekenin İmzalanması

Gönderdiği telgraflara İstanbul'dan cevap alamayan heyet, 30 Ekim tarihinde İstanbul'a 3 telgraf daha göndermiştir. Bunlardan ilkinde ultimatı aldıkları 7, 8, 9, 10. ve diğer maddelerin bildirilen şekilde ve tamamen kabul edilmesinde ısrar edildiği, buna karşılık Adana ve son maddedeki 4 şehrin

⁴¹ Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'dan Bahriye Nazırı Rauf Bey'e gönderilen 29 Ekim 1918 tarihli ve 2 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 3-7.

⁴²Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 30 Ekim 1918 tarihli ve 11 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 1-24,

kurtarılmasının temin edildiği, imza veya müzakereleri kesmek için emir beklendiği bildirilmiştir⁴³.

Bu telgrafa da cevap alamayan heyet, bundan bir sonraki telgrafını İzmir'de bulunan Cevat Paşa üzerinden İstanbul'a göndermek istemiştir. Cevat Paşa'dan telgrafi aldıktan sonra İstanbul'a iletmesi ve gelen cevabı da kendilerine bildirmesi rica edilmiştir. Telgrafta ise saat 21'de, ya mütarekeyi imzaya ya da geri dönmeye mecbur oldukları ve arzu edilen değişikliklerin yapılamadığı, salahiyet verilmesi ve acele cevap beklendiği bildirilmiştir⁴⁴.

30 Ekim günü heyet tarafından İstanbul'a gönderilen son telgrafta ise daha kötü sonuçlara sebebiyet vermemek adına saat 22'de mütarekeyi imzaladıkları bilgisi verilmiştir.

31 Ekim'de (mahalli saat-i vasati ile) vakti zevalde bütün cephelerde ateşkes başlaması ile ilgili İtilaf Devleti kumandanlarına emirler verildiği ve Osmanlı tarafının da bu emirleri vermesi rica edilmiştir. Gece hareket ile ertesi gün İzmir'e gidileceği bildirilmiştir.

30 Ekim günü heyet, mütarekeyi imzalaması için, İngilizlerden yoğun baskı görünürken, İstanbul'dan gelen tek telgrafta, 7 numaralı telgrafta Amiral tarafından kabul edildiğinden bahsedilen hususlar hakkında İngiltere hükümetinin tutumunun ne olduğu sorulmuştur⁴⁵. Aslında İstanbul'dan heyete hükümetin maddeler hakkındaki görüşlerini içeren telgraflar yazılmıştı fakat İstanbul'dan gelen telgraflarda da sıkça belirtildiği üzere heyetin gönderdiği telgrafların bazen bir kısmı, bazen de büyük bir bölümü okunamamıştır. Telgraf hatlarındaki bu sorunlar nedeniyle heyet için talimatlar içeren telgraflardan ikisi heyetin eline mütareke imzalandıktan sonra geçmiştir. Bunlardan ilkinde 9 numaralı telgrafın alındığı, 19. maddede aslında bahri kuvvetlerden bahsediliyorsa ve berri kuvvetlerin söylenmeden geçilmesi bir şifre hatası ise (gerçekten de böyledir 19. madde bahri ve berri kuvvetlerin yanında sivilleri de kapsamaktadır) verilen süreye askerler dahil olduğundan bu maddenin de kabul edildiği bildirilmiştir. 24. maddenin ilanının o bölgede şimdiden bir karışıklık çıkmasına sebep olacağından bu konunun gizli kalmasının temini için çok özen gösterilmesi rica edilmiştir. Ayrıca Vilayat-ı Sitte'de asayişin korunması için İtilaf Devletleri'nin gerekli gördüğü tedbirleri onaylayacaklarını taahhüt edebilecekleri bildirilmiştir. Son olarak yapılabilecek değişikliklerle birlikte mütarekeyi imzalamaya yetkili oldukları, yalnız verilen bütün bu

⁴³Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 30 Ekim 1918 tarihli ve 12 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 1-26.

⁴⁴ Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 30 Ekim 1918 tarihli ve 13 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 1-30.

⁴⁵ Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'dan Bahriye Nazırı Rauf Bey'e 30 Ekim 1918 tarihli ve 3 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 3-8.

ayrıcılıkların sadece mütareke devresince geçerli olacağını kayda geçirmeleri ve gerekli maddelere ilave etmeleri rica edilmiştir⁴⁶.

30 Ekim günü heyetin eline geçmesi gerekirken, yaşanan sorunlardan dolayı yerine ulaşamamış olan ikinci telgrafta ise Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, doğrudan Rauf Bey'e yazarak, telgraflara hiç vakit kaybetmeden cevap verilmiş olduğunu, telgraf haberleşmesinde gecikme olduğunu anlaşıldığını belirtmiştir. Heyetin beyanatları dahilinde imzaya yetkili kılındığı ve bununla ilgili öğleden sonra saat 5'te telgrafın çekildiği bildirilmiştir. Mütarekenin hemen imza edilmesi istenmiş ve yapılan değişiklikler için teşekkür edilmiştir⁴⁷. Mütareke, heyetin de İstanbul'a gönderdiği telgrafta belirttiği gibi, 30 Ekim günü saat 22'de imzalanmıştır. Heyet mütarekeyi imzaladıktan sonra İzmir'e dönmüş ve oradan da İstanbul'a hareket etmiştir⁴⁸.

Mondros Mütarekesi'nin maddelerinin görüşülmesi sırasında, İstanbul hükümeti ile Osmanlı Heyeti arasındaki haberleşme ve iletişim bu şekilde olmuştur. Mütareke imzalanmadan önce, mütareke maddeleri hem Ayan hem de Mebusan Meclisi'nde okunarak bütün mebusların onayı alınmıştır⁴⁹. Mütareke maddelerinin mecliste görüşülmesi ayrıca dönemin basınına yansımıştır. İstanbul basını mütarekeye özel bir ilgi göstermiş, hem mütareke imzalandıktan sonra, mütareke maddeleri gazetelerde yer almış, hem de mütarekeyle ilgili değerlendirmeler gazetelerin başyazılarında görülmüştür⁵⁰. Mütareke'nin imzalanmasından sonra özellikle *Vakit*, *Tasvir-i Efkar*, *Akşam* gibi gazetelerdeki ortak düşünce mütarekenin ülkeye barış ve sükûnet getireceği olmuştur. Bu gazetelerde geleceğe umutla bakılması gerektiği de

⁴⁶ Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'dan Bahriye Nazırı Rauf Bey'e 30 Ekim 1918 tarihli ve 4 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 3-10 ; Ali Türkgeldi, *a.g.e.*, s. 59-60, Ali Türkgeldi eserinde bu telgrafa Heyet-i Murahhasanın ve hükümetin mütareke ahkâmı hakkındaki nokta-i nazarları başlığında yer vermiştir. Fakat burada İstanbul tarafından gönderilen ilk telgraftan sonra yer verilen telgrafın heyetin eline mütareke imzalandıktan sonra geçtiğine dair bir bilgi yoktur. Oysa bizim incelediğimiz belgede 30 Teşrin-i evvel 334 (30 Ekim 1918) tarihiyle birlikte "işbu telgraf mütarekename imzalandıktan sonra alınmıştır" notu bulunmaktadır.

⁴⁷ Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'dan Bahriye Nazırı Rauf Bey'e 30 Ekim 1918 tarihli ve 5 numaralı telgraf, BOA. HR. SYS. 2563/ 3-12.

⁴⁸ Osmanlı Heyeti'nden Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 30 Ekim 1918 tarihli ve 14 numaralı telgraf. BOA. HR. SYS. 2563/1-29.

⁴⁹ Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım-II*, Nehir Yayınları, İstanbul 1993, s.29. Meclislerde okunan maddeler büyük ihtimalle İtilaf Devletlerinin ilk sundukları mütareke taslağındaki maddelerdir. Ahmet İzzet Paşa, mütareke maddelerinin mecliste okunduğunu söyledikten sonra onaylandıkları hallerinde ondan sonra birçok iyileştirmenin yapıldığını yazmıştır. Meclis'teki görüşmeler gizli oturumda yapıldığı için tutanakları bulunmamaktadır.

⁵⁰ *Yeniğün*, 31 Teşrin-i Evvel 1334, Gazetede, 30 Ekim'de toplanan gizli celsede, hükümetin ve bizzat Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın, mütareke görüşmelerinin gidişatı hakkında meclise bilgi verdiği yazılmıştır; *Tanin*, 30 Teşrin-i Evvel 1334, Meclis-i Mebusan'ın bugün olağanüstü olarak toplanacak olması, mütareke gelişmeleri ile ilgilidir bilgisi verilmiştir; *Takvim-i Vekayi*, No.3384, 3 Teşrin-i Sani 1334, Mütareke'nin tam metni gazetede yer almıştır; Mütareke müzakerelerinin basına yansımaları için ayrıca bkz. Salih Tunç, "İşgal Döneminde İstanbul Basını", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1999.

vurgulanmıştır. Rauf Bey Mondros'tan döndükten sonra *Yeniğün* gazetesine bir röportaj vermiştir. Rauf Bey bu röportajda, mütareke hükümlerinin "nispeten mülayim" olduğunu söylemiştir. Fakat gelişen olaylar bunun aksini ispat etmiş, özellikle İstanbul'daki azınlıkların taşkınlıklarıyla başlayan gelişmeler, mütareke hükümlerinin nasıl uygulanacağı hakkında endişeler uyandırmıştır. Bu durum ise *İkdam* ve *Hadisat* gazetelerinde eleştirilmiştir⁵¹.

7. Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'nı Osmanlı Devleti açısından sonlandıran Mondros Mütarekesi, yukarıda anlatıldığı üzere, esasında İtilaf Devletleri tarafından hazırlanmış, kendi aralarında anlaşmazlığa düşmemek adına İngiltere, bütün İtilaf Devletleri'nin temsilcisi olarak katıldığı müzakerelerde Osmanlı Devleti'ne bu anlaşmayı kabul ettirmeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti adına mütareke görüşmelerine katılan heyetin, bu durumun farkına ancak, görüşmeler başladıktan sonra vardıkları, İstanbul'a gönderdikleri telgraflardan anlaşılmaktadır. İngiliz heyetinin görüşme boyunca mütarekenin yazılı metni üzerinde büyük değişiklikler yapmaya yanaşmaması ve sürekli Osmanlı heyetini sözlü vaatlerle idare etmeye çalışması yanında, Osmanlı heyetinin İstanbul ile sağlıklı haberleşme fırsatını bulamaması, heyeti Mondros'ta zor durumda bırakmıştır.

Özellikle 28 Ekim'den sonraki toplantılarda, Osmanlı heyetinin maddeleri tartışmak istemeye devam etmesi, İngiliz heyeti başkanı Amiral Calthorpe tarafından eleştirilmiş ve mütarekenin daha fazla uzamadan imzalanması için ultimatom vermesi ile sonuçlanmıştır. Bu süreçte talimat almak için İstanbul'a birçok kez yazılmasına rağmen, cevaben talimat içeren sadece bir telgraf alabilen heyet, içinde bulunduğu zor durumda İstanbul'dan, "mütarekenin son halini onaylıyoruz, metni imzalayabilirsiniz" gibi bir talimat almadan, kendi inisiyatifiyle metni imzalamıştır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta, mütareke isteğinin Osmanlı Devleti'nden gelmiş olması ve heyetin de Mondros'a mütarekeyi imzalamaya yetkili olarak gitmiş olmasıdır. Hem Osmanlı heyetindekiler hem de İstanbul'dakiler bu mütarekenin imzalanmasını istemişlerdir. Zaten heyetin eline mütarekeyi imzaladıktan sonra geçen telgrafta, Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, heyete yaptırabildikleri değişiklikler için teşekkür etmiş ve metni imzalamaya yetkili olduklarını bildirmiştir.

Bu çalışmada değerlendirmeye çalıştığımız nokta belgeler ile hatıraların bir tarih çalışmasında kullanılması idi. Bu noktada belgelerdeki dil ile hatıralardaki dilin oldukça farklı olduğu, belgeler incelendiğinde heyetin kaldığı zor durum ve bir çıkış yolu bulmak uğruna çabaları ile mütarekenin imzalanmasının iyi olacağına yönelik İstanbul'da bir kanaat oluşturma çabaları daha net anlaşılmaktadır. Hatıralarda ise anlatım daha canlı olup, müzakereler sırasında

⁵¹ Tunc, *a.g.t.*, s.22-26.

yaşanan olaylardan örnekler verildiğinden daha etkileyicidir. Ayrıca hatıralarda kişiler arasındaki konuşmalar, insani ilişkiler de yer aldığından belgelerle kıyaslandığında gerçekte olup bitenlerle ilgili daha fazla bilgi içerdiği tespit edilmektedir. Bu çalışmada değerlendirilen belgeler ve hatıralar birbirleri ile uyumlu bilgiler vermiş, konunun daha iyi anlaşılması için birlikte kullanıldıklarında boşlukları doldurdıkları tespit edilmiştir. Bu çalışmada konuyla ilgili arşiv belgeleri incelenerek, ilim alemine sunulmuştur.

8.Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Hariciye Nezareti Siyasi Evrakı (HR. SYS.) 2563/1

Hariciye Nezareti Siyasi Evrakı (HR. SYS.) 2563/2

Hariciye Nezareti Siyasi Evrakı (HR. SYS.) 2563/3

Gazeteler

Tanin

Yenigün

Takvim-i Vekayi

Kitaplar

Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım-II*, Nehir Yayınları, İstanbul 1993

BAŞAK, T., *“Türk ve İngiliz Kaynaklarıyla Mondros Mütarekesi ve Uygulama Günlüğü (30 Ekim-30 Kasım 1918), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013*

BAYUR, Y. H., *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt:3, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, *Türk İstiklal Harbi -I: Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1962.

BOZKURT, A., *“ İtilaf Devletleri'nin İstanbul'da İşgal Yönetimi”*, ATAM, Ankara 2014

BUDAK, M. *“Misak-ı Milli'den Lozan'a: İdealden Gerçeğe Türk Dış Politikası”*, Küre Yayınları, İstanbul 2002,

KAŞIYUĞUN, A., *Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2015

ORBAY, R., *Cehennem Değirmeni: Siyasi Hatıralarım*, Emre Yayınları, İstanbul 1993

TANSEL, S., *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar -I*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1973.

TOWNSEND, Charles V.F. , *Esir İngiliz Generalin Kaleminden Kut'ül Amare Zaferi, Irak Seferi ve Esaret*, Sad. Recep Ahışhalı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007

TÜRKGELDİ, A., *Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara 1948.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1, Atatürk Araştırma Merkezi, Divan Yayıncılık, Ankara 2000

Makaleler

BACANLI, H., "Osmanlı Devleti için Savaşın Sonu: Ateşkes Süreci ve Mondros Mütarekesi", *Savaş Tarihi Araştırmaları Uluslararası Kongresi, 100. Yılında 1. Dünya Savaşı ve Mirası Bildiriler Kitabı*, Çanakkale 2015, s.347-410

BUDAK, M., "Mütareke Döneminde İtilaf Devletlerinin Müdahaleleri (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919), *İlmi Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*, 5, 1997, s. 81-105.

DYER, G., "The Turkish Armistice of 1918: 1. The Turkish Decision for a Separate Peace," *Middle Eastern Studies*, 8 (1972), s. 143-178.

DYER, G., "The Turkish Armistice of 1918: 2. A Lost Opportunity: The Armistice Negotiations of Moudros," *Middle Eastern Studies*, 8 (1972), s.313-348.

JAESCKE, G., "Mondros'a Giden Yol", *Belleten*, Cilt:XXVII, Sayı: 109, Ocak 1964, s.141-152.

KAYMAZ, İ., Ş., "Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili", *21.Yüzyıl Dergisi*, Sayı:7, Ankara 2008, s. 239-268.

TÜRKMEN, Z., "30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Anlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kuruluş ve Kadrosuna Bir Bakış", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM* ,11 (11), 2015, s.615-632.

Tezler

TUNÇ, S., "İşgal Döneminde İstanbul Basını", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 1999.

URAL, S., "Vilayet-i Şarkıye'de Mondros Mütarekesi'nin Uygulanışı ve İtilaf Devletleri Tarafından Kontrolü", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2002.

Ekler

SUBLIME PORTE
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES

Le Directeur Général des Affaires politiques	Le Chef de Bureau	Le Rédacteur

S. E. *Délégation Ottomane*
à S. A. Tzyet Pacha
Grand Vézir

N° G^l 6
N° S^l _____

le 27 octobre 1918 / 1334

Objet

اتوماتك تڪليف ايتديكى ساكك شائش بروج آيتد. نيتري مذاكرات بيدري مده اوله جقد.

تركيه ايله ساكك شائش

ماده ۱ - جرياهه روجون چاهه قلعه و جرياهه بوغاز لرنك كشاري و جرياهه روجك استصاي
چاهه قلعه و جرياهه استكمانك شفقلا طرقتك استصاي .

ماده ۲ - عتائى صورته كى كاخ طرريق نا لولوى ايله طرريقه و خوان ملاضى و مانع ساره مؤلفى كوتريده
ويونلى طريره و بارض ايتك ايجم معاضت طلب ايتديكى زمان اسعاف اوله جقد .

ماده ۳ - قره دكزه مهور طرريق مؤلفى جفته كى معلقات مهوره اعطا ايتله جقد .

ماده ۴ - استلاف حكومت سنج اساي حريه ايله امن اساس و موقوف ايتلا استابوله جم ايتله جقد
و بلاضيه و شرط استلاف حكومتك رور و نسيم اوله جقد .

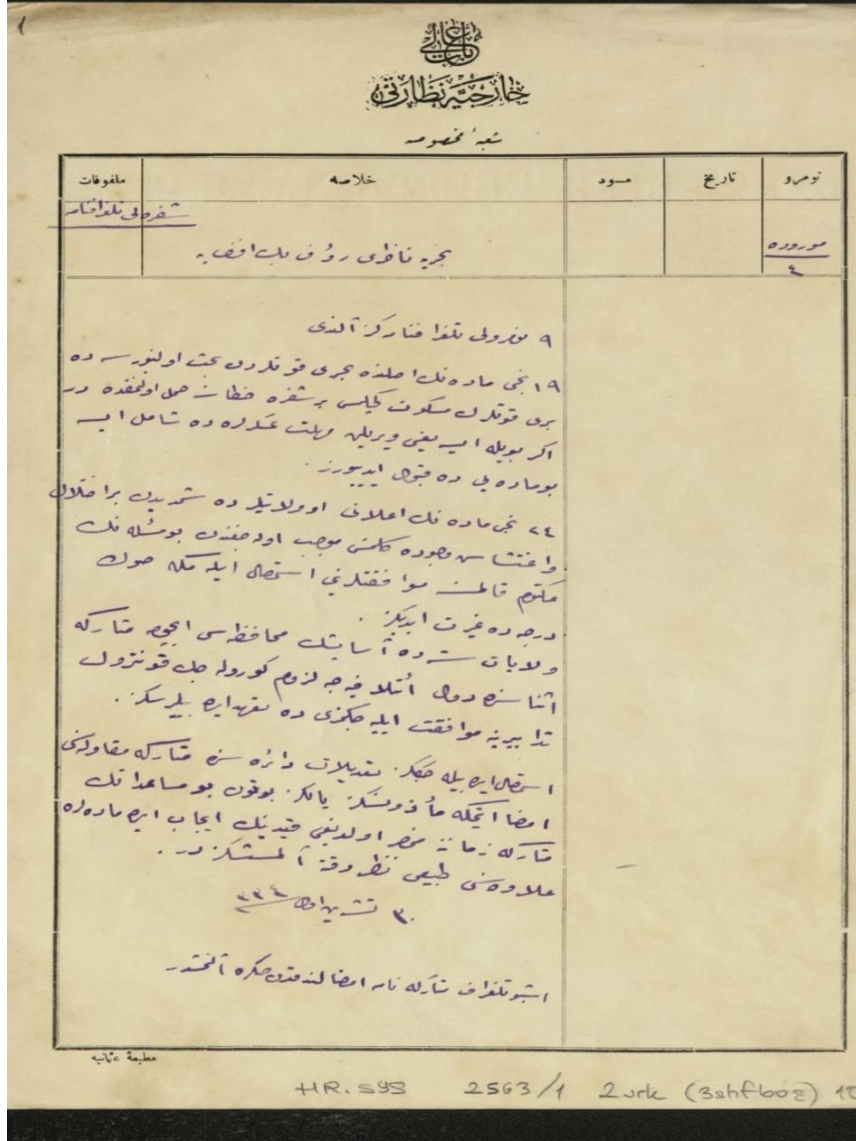
ماده ۵ - حدود و ايتن و آسايه را حقيقت اراسى ايجم لزومى كور ايله جقد عكردن ماعلستك
ريالى ترتيب (مقضى بلاضيه استلاف حكومتك نظر ايتله جقد) .

ماده ۶ - عتائى مهورته ويا عتائى قوتلى طرفه استلاف ايتله صورته مورتان كاخ سفاكه جريه
و استوسفه حريه كوتله جت لمان ويا لمان لوره شتره ايتله جقد .

HR. SYS 2563/2 2ark (Ishfboz) 1

HR.SYS.02563.00002.001

Ek-1: 27 Ekim tarihinde mütareke maddelerinin İstanbul'a bildirildiği telgrafın ilk sayfası.

HR.SYS.02563.00003.010

Ek-2: İstanbul'dan heyete gönderilen ve mütareke ile ilgili talimatlar içeren telgraf.

SUBLIME PORTE
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
Cabinet du Ministre

Le Directeur	Le Chef	Le Secrétaire

S. E. *Delegation Ottomane*
à
S. A. Egypt Pacha, Grand Vezir

N° G^l *8*
N° S^l

Le *29 octobre* 1918

*صحة مرفوعة من طرف خلية التلغراف
في 28 تشرين الأول 1918
تاريخه 8 عدد
بمذاقاه عدد 8*

Objet :

*بكون مادة تلك تصديق فقام بولدي
بمجه موادك شتى جزوي فتلون بشقيرسي
يا يد بربله مدي تفصلا في ايريجه
عهد اوله هقدر كليلادون مقصد
له فواليس اولديني اضا
و ابره ريك بو فظفرون عثمانلي
ار دونك فيكلمني وهره طلبايد
بورل ابرك مذا راتك
وهال باده فخباره فمحل اولديني
بيان وبران اوله اضا لنتني
طلب ايدويو و صفة صديقه
بي ايتند 7 مودوي
تلغرافه ايله استظام اولنان
اوله فمخا نه لريك
تعمل تاليفي ستر هودر*

أحمد

تتمت

HR.SYS 2563/1 2urk (Zahfboş) 16

HR.SYS.02563.00001.016

Ek-3: 28 Ekim tarihinde Osmanlı Heyeti'nin Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya gönderdiği 8 numaralı telgraf.

BELGELERİN TRANSKRİPTLERİ

Ek-1

Osmanlı Delegasyonu'ndan Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya

Numara:6

Tarih: 27 Ekim 1918/334

İ'tilâfın teklîf ettiği mütâreke şerâiti ber-vech-i âtidir. Netice-i müzâkerât peyderpey arz olunacaktır.

Türkiye ile Mütâreke Şerâiti

Madde-1 Bahr-i Siyah'a mürûr için Çanakkale ve Bahr-i Siyah boğazlarının küşâdı ve Bahr-i Siyah'a mürûrun istihşâli Çanakkale ve Bahr-i Siyah istihkâmlarının müttefikler tarafından işgâli.

Madde-2 Osmanlı sularındaki kâffe-i torpil tarlaları ile torpider ve kovan mevâzi' ve mevâni'-i sâire mevâki gösterilecek ve bunları taramak veya ref' etmek için muâvenet talep edildiği zaman isâf olunacaktır.

Madde-3 Karadeniz'de mevcûd torpil mevkileri hakkındaki malûmât-ı mevcûde itâ edilecektir.

Madde-4 İ'tilâf hükûmâtına mensûp üserâ-yı harbiye ile Ermeni üserâsı ve mevkûf Ermeniler İstanbul'da cem edilecek ve bilâ kayd-ı şart İtilâf hükûmetlerine devir ve teslim olunacaktır.

Madde-5 Hudutların emniyeti ve asâyiş-i dâhiliyenin idâmesi için lüzûmu görülecek askerden mâadâsının derhal terhîsi (mikdârı bilâhare İ'tilâf Hükûmâtı tarafından tekârrür ettirilecektir).

Madde-6 Osmanlı sularında veya Osmanlı kuvvetleri tarafından işgâl edilen sularda bulunan kâffe-i sefâin-i harbiye teslim ve işbu sefine-i harbiye gösterilecek liman veya limanlarda enterne edilecektir.

Ek-2

Şifreli Telgrafnâme

Bahriye Nazırı Rauf Beyefendi'ye

9 numaralı telgrafnâmeniz alındı.

19. maddenin aslında bahrî kuvvetlerden bahis olunuyorsa da berrî kuvvetlerin meskût geçilmesi bir şifre hatâsına haml olunmaktadır. Eğer böyle ise yani verilen mühlet askerlere de şâmil ise bu maddeyi de kabul ediyoruz.

24. maddenin ilânı o vilâyetlerde şimdiden bir ihtilâl ve iğtişâş vücûda gelmesini mûcib olacağından bu meselenin mektûm kalmasına muvâfakâtlerini istihsâl eylemeye son derecede gayret ediniz. Vilâyât-ı Sitte'de asâyişin muhâfazası için mütâreke esnasında Düvel-i İ'tilâfiyece lüzûm görülecek kontrol tedâbirine muvâfakat eyleyeceğimizi de taahhüt edebilirsiniz. İstihsâl edebileceğiniz tadilât dâiresinde mütâreke mukâvelesini imza etmeye mezûnsunuz. Yalnız bütün bu müsâadâtın mütâreke zamânına münhasır olduğu kaydının icâb eden maddelere ilavesini tabî'i nazar-ı dikkate almışsınızdır.

30 Teşrîn-i Evvel sene 334

İşbu telgraf mütarekenâme imzalandıktan sonra alınmıştır.

Ek-3

Osmanlı Delegasyonu'ndan Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya

Numara:8

Tarih: 28 Ekim 1918

Heyet-i Murahhasadan Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderilen 28 Teşrîn-i Evvel 918 tarihli ve 8 numaralı telgrafnâme suretidir.

Bu gün maddelerin tedkiki hitâm buldu. Bazı mevâdın şiddetini cüzî tadîlden başka bir şey yaptırılmadı. Tafsîlâtı ayrıca arz olunacaktır. Kilikya'dan maksat Adana havâlisi olduğunu izâh ederek bu kıtadan Osmanlı ordusunun çekilmesini musırrân talep ediyorlar. Amiral müzâkerâtın daha ziyâde muhâberatâ mutehammil olmadığını beyân ve bir an evvel imzâlanmasını talep ediyor. Vaz'iyet ciddiyet peydâ etmiştir. 7 numaralı telgrafnâme ile istihâm olunan evâmîr-i fehimânelerinin ta'cil-i tebliği müsterhâmdır.

Hüseyin Rauf

Reşat Hikmet